

Stockholm den 9 juni 2025

Finansdepartementet
103 33 Stockholm

KLYS remissyttrande över AI-kommissionens Färdplan för Sverige (SOU 2025:12)

Presentation

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för landets yrkesverksamma konstnärer och kulturskapare och företräder genom våra 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 upphovspersoner och utövande konstnärer, verksamma inom hela kultur- och mediesektorn; bild/form, musik, scen/film, litteratur och journalistik. De allra flesta av dessa påverkas på olika sätt och i varierande grad av AI-utvecklingen.

Inledning

AI-utvecklingen innebär på många sätt stora möjligheter för kultur- och mediesektorn och ger också yrkesverksamma kulturskapare användbara verktyg i sitt konstnärliga och kreativa arbete. Men den innebär samtidigt stora utmaningar för våra yrkesgrupper, särskilt på grund av utvecklingen inom generativ AI, både genom att arbets- och uppdragstillfällen försvinner och genom uteblivna tillstånd från och ersättningar till kulturskapare för det omfattande utnyttjande som sker av deras upphovsrättsligt skyddade verk och prestationer vid träning av generativa AI-modeller.

AI riskerar på så sätt att ersätta kulturskapares arbets- och uppdragstillfällen och att minska möjligheterna för dem att kunna följa sina verk och prestationer, samt att kunna ta betalt för sitt arbete. Detta rubbar hela det upphovsrättsliga ekosystemet och riskerar att skada kultur- och mediesektorn i stort och minska dess hållbarhet över tid.

KLYS bevakar därför frågor kopplade till generativ AI särskilt noggrant sedan några år tillbaka och har tagit fram en AI-strategi <https://klys.se/ai-artificiell-intelligens/>, som syftar till att värna det mänskliga konstnärliga skapandet och respekten för upphovsrätt i AI-utvecklingen.

Inom ramen för KLYS AI-strategi har KLYS träffat företrädare för AI-kommissionen under deras arbete och lyft de möjligheter och utmaningar som AI-utvecklingen innebär för kulturella och kreativa branscher.

KLYS kommer i detta yttrande att i första hand kommentera de delar av Färdplanen som berör kultur- och mediesektorn, upphovsrätten, yttrandefriheten och yrkesverksamma kulturskapares villkor.

Flera av KLYS medlemsorganisationer och samarbetspartners, såsom upphovsrätts-sällskapen Stim och Sami, skriver egna yttranden över Färdplanen. Vi ber därför att utöver synpunkterna i detta yttrande få hänvisa till deras svar, som kompletterar KLYS synpunkter.

Övergripande synpunkter

KLYS anser det positivt att Sverige genom Färdplanen föreslås ges en tydligare riktning framåt vad gäller AI, och vi välkomnar handlingskraft och strategier på området. Vi ifrågasätter dock den brådska som arbetet präglats av. Även om vissa förslag behöver genomföras mycket snart, måste målsättningen för Sveriges AI-arbete framför allt vara att **säkerställa en hållbar och ansvarsfull utveckling på AI-området**.

Vi håller med om att det politiska ledarskapet i Sverige saknar strategisk planering och samordning på området, och vill uppmana regeringen att **tydligare involvera kulturella och kreativa branscher i det fortsatta arbetet med Färdplanens förslag**. Dessa branscher utgör en mycket viktig del i ekosystemet kring AI. Det ligger också i linje med Färdplanens ambition att involvera grupper brett i samhället.

De kulturella och kreativa branscherna (KKB) omsatte 2023 ca 650 miljarder kronor och sysselsatte ca 250 000 personer, däribland många yrkesverksamma kulturskapare. Branscherna genererade ca 8 miljarder i skatteintäkter. Dessa upphovsrättsbaserade sektorer bidrar med omfattande exportintäkter och utgör en strategisk konkurrens- och tillväxtmotor i Sverige. Det är många gånger de yrkesverksamma kulturskaparna som skapar innehållet och värdet i dessa branscher, men de får sällan - i tillräcklig utsträckning - ta del av de stora värden som skapas längre fram i näringskedjan.

Kulturskapare utgör kärnan i de kulturella och kreativa branscherna, men är särskilt utsatta i AI-sammanhang och behöver därför **stärkas inom ramen för AI-utvecklingen om KKB-sektorn ska kunna utvecklas och vara hållbar framöver**.

Regeringen måste därför i sitt fortsatta arbete med AI-frågorna också **ta hänsyn till de nationella kulturpolitiska målen, inte minst dem om kulturell mångfald, konstnärlig kvalitet och konstnärlig frihet, som är viktiga beståndsdelar i en fungerande demokrati också i en AI-kontext**.

Mot denna bakgrund och eftersom AI och upphovsrätt är en av de mest intensivt diskuterade frågorna på EU-nivå just nu, är det **märkligt att upphovsrätten tar så pass liten plats i Färdplanen och i princip endast lyfts i förhållande till utveckling av stora språkmodeller**. Regeringen bör verka för en mer **konstnärligt förankrad AI-utveckling** där kulturskapares upphovsrättigheter respekteras.

En annan aspekt som AI-kommissionen borde ha belyst mer är frågorna kring säkerhet och ett öppet och mångfacetterat offentligt samtal, där demokratiska processer inte utsätts för otillbörlig påverkan. KLYS anser att **regeringen måste hantera frågan om hur vi som samhälle bäst motverkar den ökande mängden desinformation som sprids med hjälp av AI-utvecklingen.**

Särskilt om AI och upphovsrätt

Upphovsrätten och de till upphovsrätten närliggande rättigheterna är en viktig del av immaterialrätten och utgör en ensamrätt för skapare av verk och prestationer (upphovspersoner och utövande konstnärer) att själva bestämma om och hur deras arbetsresultat ska möta en publik. På så sätt kan kulturskapare träffa avtal och ta betalt för sina skyddade alster. Därmed ges förutsättningar till försörjning och finansiering av konstnärliga och kreativa verksamheter, och möjligheter att skapa ny spännande konst och kultur. Upphovsrätten är grundlagsskyddad i regeringsformen 2 kapitlet 16 § och utgör en mänsklig rättighet i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter artikel 27 punkt 2.

En fungerande upphovsrätt även i den digitala miljön och i AI-sammanhang är helt avgörande för att den kulturella och kreativa sektorn ska stärkas och för kulturskapares möjligheter att kunna försörja sig och att kunna verka fritt.

Det är därför med stor oro som vi ser utvecklingen inom generativ AI där stora techbolag och andra aktörer utnyttjar kulturskapares skyddade verk och prestationer för att träna sina AI-modeller utan vare sig tillstånd eller ersättningar till berörda upphovsrättsinnehavare. **Det som pågår är ingenting annat än ett massivt upphovsrättsintrång.**

De inskränkningar som finns i svensk rätt sen 1 januari 2023 med stöd av EU:s upphovsrättsdirektiv för så kallad text- och datautvinning (15 a och b § upphovsrättslagen) kan inte anses tillämpliga för den träning på skyddade verk och prestationer som techbolagen bedriver för utveckling av sina AI-modeller. Möjligheten till text- och datautvinning för kommersiella ändamål är där kraftigt begränsad och om upphovsrättsinnehavarna meddelat förbehåll finns det ingen möjlighet att använda verken eller prestationerna för text- och datautvinningsändamål. Den möjlighet som finns för att utfärda förbehåll är dessutom oklar hur den ska tillämpas och fungera i praktiken. Vad krävs för att den ska vara rättsligt bindande?

Oavsett är det enligt KLYS uppfattning tveksamt om inskränkningarna för text- och datautvinning är förenliga med internationell rätt och den så kallade trestegsregeln, som bland annat regleras i Bernkonventionen (internationell upphovsrättskonvention som Sverige undertecknat).

I EU:s AI-förordning, som antogs av EU-parlamentet under förra året och som nu genomförs i svensk rätt, ställs krav på ökad transparens och tydlighet, t ex blir märkning av AI-genererat material obligatoriskt. Transparenskravet är en förutsättning för att

upphovsrättshavare ska kunna kräva ersättning och gör det möjligt att fastställa om deras skyddade innehåll faktiskt har använts. Om AI-aktörer inte redovisar vilka källor som ingår i träningsdata blir det omöjligt att identifiera, värdera eller reglera användningen. En rättvis modell för compensation kräver att man vet vilka verk som används, i vilken omfattning och med vilken betydelse för modellens funktion. Även för att kollektiva ersättningsmodeller ska kunna fungera måste det finnas spårbara data om användning. Det är en förutsättning för att fördela ersättningen rättvist över tid, med respekt för olika källors bidrag.

I EU:s arbete med den uppförandekod (Code of Practice) som ska underlätta tillämpningen av AI-förordningen har dock rättighetshavarna inte fått tillräckligt gehör när det gäller transparenskraven. Den version av uppförandekoden som nyligen föreslagits (version nr 3) innebär enligt KLYS och Europas rättighetsorganisationer en försvagning av AI-förordningens krav och ett avsteg från EU:s upphovsrättslagstiftning till skada för Europas kulturella och kreativa branscher och för enskilda kulturskapare. Den svenska regeringen bör därför göra som en lång rad andra EU-länder gjort och **kräva att upphovsrätten helt lyfts ur uppförandekoden om inte upphovsrätten fullt ut respekteras i den**. Annars riskerar rättighetshavares möjligheter att få ersättning och att licensiera användningen av deras verk och prestationer att raderas.

I KLYS arbete med att kartlägga vägar framåt för att säkerställa samtycke och skäliga ersättningar i AI-sammanhang tittar vi närmare på lösningar i form av kollektiv licensiering (t ex avtalslicens) eller andra ersättningssystem. Vi följer också vad som händer på internationell nivå, inte minst inom EU, på området.

Sverige har en lång och internationellt erkänd tradition av kollektiv rättighetsförvaltning och licensiering av upphovsrätt (genom Stim, Sami, Copyswede, Bildupphovsrätt m.fl.). Detta ger Sverige ett bra utgångsläge då ersättningsmodeller för generativ AI ska tas fram. Genom att utgå från de licensmodeller som redan finns för upphovsrättsskyddat innehåll kan Sverige med en svensk språkmodell stärka Sveriges konkurrenskraft med respekt för upphovsrätten och samtidigt skapa incitament för konstnärligt och kreativt skapande.

I regeringens KKB-strategi som presenterades förra våren lyfts behovet av information och kunskapshöjning om upphovsrätt, inte minst i förhållande till AI-utvecklingen, på statlig nivå. KLYS anser att det offentliga har ett viktigt ansvar här och menar att **regeringen bör förtydliga, stärka och bättre samordna de offentliga insatserna på området, det gäller särskilt PRV:s roll i sammanhanget**. Vi räknar med att regeringens nytillsatta immaterialrättsgrupp tydliggör uppdragen på området och föreslår förstärkningar på myndighetsnivå. **En svensk AI-strategi och en svensk immaterialrättsstrategi måste synkroniseras inom Regeringskansliet och också beakta de ställningstaganden som gjorts om upphovsrätt och AI i regeringens ovan nämnda KKB-strategi.**

Synpunkter på vissa av förslagen i Färdplanen

Avsnittet AI FÖR ALLA

KLYS håller med AI-kommissionen om att det behövs ett kompetenslyft för alla där folkbildning, utbildningsväsende och arbetsmarknadens aktörer samarbetar för att säkerställa en bred och inkluderande kunskaps spridning. Vi anser det av yttersta vikt att

en hållbar och rättvis AI-utveckling garanteras. Ett sätt att göra detta är att **underlätta för användare av AI att göra rätt för sig genom att ta fram och sprida riktlinjer och rekommendationer på området.**

I januari offentliggjordes myndigheterna DIGG:s och IMY:s riktlinjer för användning av generativ AI i offentliga verksamheter. I dem uppmärksammas användare bland annat på vilka upphovsrättsliga frågor de behöver känna till vid användning av generativa AI-modeller. Även om KLYS har invändningar mot vissa formuleringar i riktlinjerna, välkomnar vi dem i stort.

I syfte att ytterligare värna det mänskliga konstnärliga skapandet och respekten för upphovsrätten kommer KLYS inom kort att **lansera våra egna rekommendationer, som i viss utsträckning kompletterar och tydliggör DIGG:s och IMY:s riktlinjer, med särskilt fokus på att skapa en hållbar kultur- och mediesektor i linje med de kulturpolitiska målen.** Målgruppen för KLYS rekommendationer är professionella verksamheter såsom företag, organisationer och offentliga aktörer (t ex myndigheter och kommunala och regionala förvaltningar) och målsättningen är att **nå ut till så många som möjlighet med kunskap och medvetenhet kring dessa frågor.**

AI och arbetsmarknaden

I avsnittet konstateras att vissa yrken och yrkesgrupper är och kommer att bli mer utsatta än andra för förändring på grund av AI. Det sägs vidare att yrken som bygger på förmågor som kreativitet, resonemang och skapande, där texthantering, bildberibetning, analys och faktainsamling är vanliga arbetsuppgifter, bedöms ofta påverkas mer än andra yrken. Inom dessa områden befinner sig många av KLYS yrkesgrupper och vi ser tydligt både i arbetslöshetssiffror och i enkäter utförda av våra medlemsorganisationer att arbets- och uppdragstillfällen försvinner i stor utsträckning. AI försämrar också arbetsvillkoren för kulturskapare genom att skapa konkurrens från billiga AI-genererade lösningar.

KLYS välkomnar förslagen på detta område och **tillstyrker särskilt förslaget om att regeringen ska bjuda in arbetsmarknadens parter, både från privat och offentlig sektor, till en gemensam diskussion som fokuserar på att utarbeta lösningar på de problem som uppstår på arbetsmarknaden till följd av AI.** Det gäller inte minst från de yrkesverksamma kulturskaparnas organisationer. Det bör ges stöd till kulturskapare i eventuell omställning t ex genom fortbildning och statliga stöd.

Den fortsatta utvecklingen av stora språkmodeller för det svenska språket

När det gäller språkmodeller och förslagen kring dem vill KLYS särskilt hänvisa till våra ordorganisationers yttranden över Färdplanen; Författarförbundet, Läromedelsförfattarna, Dramatikerförbundet och Journalistförbundet.

Som framgår av Färdplanen är de stora kommersiella språkmodellerna tränade på omfattande mängder textdata hämtade från internet. Eftersom svenska är ett relativt litet språk och endast utgör en begränsad del av det tillgängliga textmaterialet online, tenderar dessa modeller att prestera sämre på svenska jämfört med större språk som engelska.

KLYS delar AI-kommissionens slutsats om att det finns flera skäl till att utveckla språkmodeller på det svenska språket. En sådan satsning är betydelsefull för att **bevara vår kulturella identitet och vår demokratiska infrastruktur samt skulle bidra till att minska beroendet av stora utländska techbolag**. Den skulle också bidra till att värna kulturell och språklig mångfald i enlighet med Unescos konvention till skydd för kulturell mångfald, som Sverige har ratificerat, och inom ramen för vilken det nu pågår ett arbete om att främja mångfalden i AI-utvecklingen.

KLYS håller också med AI-kommissionen om att tillgång till stora språkmodeller på svenska bör ses som **kollektiv nytta som staten bör ha det yttersta ansvaret för**. Det bör därför enligt KLYS anslås rejäla statliga resurser för framtagande av svenska språkmodeller, där det tas höjd för rättighetskostnader och där upphovsrätten respekteras fullt ut. Se nedan.

Upphovsrätten och vägen framåt

KLYS håller med om att det i den fortsatta utvecklingen av språkmodeller är **avgörande att beakta det upphovsrättsliga skyddet för material som används för att träna språkmodeller**. Vi anser dock att AI-kommissionen **underskattat de rättsliga och etiska utmaningar som följer av att utveckla en svensk språkmodell**. De stora språkmodellerna tränas ofta på upphovsrättsligt skyddade verk och prestationer, vilket väcker frågor om såväl samtycke som ersättning. Jfr avsnittet Särskilt om AI och upphovsrätt i KLYS yttrande.

Det finns ett stort behov av att **klargöra de rättsliga förutsättningarna för användning av upphovsrättsligt skyddade verk vid träning och nyttjande av språkmodeller**, i synnerhet vad gäller gränsdragningen mellan tillåten användning enligt gällande inskränkings-bestämmelser (text- och datautvinning i 15 a och b § upphovsrättslagen) och sådan användning som kräver uttryckligt samtycke från upphovsrättsinnehavare, särskilt i kommersiella sammanhang.

Det ska understrykas att **de upphovsrättsliga aspekterna dock inte stannar vid de stora språkmodellerna**. Även data i form av musik, bild, form och film används i stor omfattning för att skapa AI-modeller.

AI-kommissionens förslag:

- KLYS **tillstyrker** förslaget om att en nationell samordnare (oberoende aktör) ska tillsättas inom ramen för kommittéväsendet för att samordna det fortsatta arbetet med att ta fram stora språkmodeller för svenska språket. Detta är en högt

prioriterad fråga och bör **ske skyndsamt**. I samordnarens arbete måste **företrädare för upphovsrättsinnehavare involveras**, inte minst från kulturskapsorganisationerna.

- KLYS **tillstyrker** förslaget om att den nationella samordnaren ska ges i uppdrag att samordna och driva på arbetet med att utveckla stora multimodala modeller för det svenska språket tillsammans med berörda aktörer. **Ett tydligt statligt uppdrag bör formuleras till den nationella samordnaren om att skapa en fungerande licens- och ersättningsmodell som säkerställer skälig ersättning och skydd för upphovspersoner och utövande konstnärer**. Bland berörda aktörer måste ingå företrädare för olika rättighetshavargrupper, inklusive KLYS-organisationerna, som gärna bidrar utifrån det kartläggningsarbete som bedrivs inom KLYS med att hitta lämpliga lösningar framåt.

Vi ser det som helt **nödvändigt med ett nära samarbete mellan rättighetshavare, forskningsinstitutioner och relevanta myndigheter** i ett sådant arbete. Vi **välkomnar** också **samarbeten på området** både på nordisk och europeisk nivå.

KLYS anser dock, i enlighet med det vi framför i tidigare avsnitt i vårt yttrande, att det finns **behov av att i det kommande nationella AI-arbetet, ta ett bredare grepp kring frågan om upphovsrätt och generativ AI. Även andra upphovs- och närstående rättigheter som inte omfattas av eller är tränade för stora språkmodeller** används i stor utsträckning vid utveckling av generativ AI, textverk och prestationer inom musik, film, bild och form. Det ska i sammanhanget understrykas att det **kan behövas olika lösningar i form av ersättningsmodeller och licenser för olika sektorer och branscher**.

Avsnittet LEDARSKAP OCH STYRNING

KLYS ser positivt på förslaget om att Sverige (regering och myndigheter) ska säkerställa ett mer aktivt deltagande i EU-samarbetet under förutsättning att Sverige i EU står upp för upphovsrätten och verkar för en ansvarsfull och hållbar utveckling av de kulturella och kreativa branscherna. Vi välkomnar också att svenska företrädare i förhandlingsarbetet **verkar för att hitta gemensamma lösningar på frågor kopplade till upphovsrätt och användande av generativ AI**.

Ett exempel på där Sverige skulle behöva visa styrka och handlingskraft är i förhållande till EU:s AI-förordning, i synnerhet i arbetet med den uppförandekod som ska vara klar i augusti. Den senaste versionen av uppförandekoden riskerar att underminera kulturskapares och andra rättighetshavares möjligheter att få ersättning och träffa avtal om användning av deras verk och prestationer för AI-träning.

KLYS välkomnar en svensk AI-strategi utifrån Färdplanen, men den måste **kompletteras** med de frågor som KLYS lyfter i detta yttrande, särskilt när det gäller de upphovsrättsliga aspekterna och problemen med desinformation. En svensk AI-strategi måste också **samordnas med det arbete som regeringens nyligen tillsatta immaterialrättsgrupp bedriver och med den nationella strategin för kulturella och kreativa branscher**, som regeringen presenterade förra våren.

När det gäller förslaget om att en **särskild task force** inrättas vid Regeringskansliets Statsrådsberedning, konstaterar KLYS att det är lämpligt med en samordning av AI-arbetet på statlig nivå. Det är dock viktigt att man **säkerställer insyn i arbetet i enlighet med offentlighetsprincipen i syfte att arbetet ska kunna granskas av media och allmänhet**.

Slutord

Sammanfattningsvis vill vi från KLYS att följande viktiga punkter lyfts in i regeringens fortsatta AI-arbete och i en kommande nationell AI-strategi:

- Säkerställ en hållbar och ansvarsfull utveckling på AI-området genom att beakta de kulturella och kreativa branscherna (KKB), inklusive de yrkesverksamma kulturskaparna, och involvera dem i beslutsprocesser kring AI. Dessa branscher är omistliga delar i ekosystemet för AI och skapar basen för utvecklingen av generativa AI-modeller.
- Ta hänsyn till upphovsrätten och säkerställ att den efterföljs fullt ut i AI-utvecklingen, bland annat genom att verka för att skäliga ersättningar betalas och tillstånd finns för träning av AI-modeller på skyddade verk och prestationer.
- Verka för framväxt av ersättningsmodeller och kollektiva licenslösningar för att säkerställa skäliga ersättningar och tillstånd. En viktig och brådskande åtgärd för regeringen är att verka för att upphovsrätten helt lyfts ur uppförandekoden för EU:s AI-förordning, eftersom den riskerar att kraftigt skada KKB-sektorn.
- Beakta de nationella kulturpolitiska målen, särskilt dem om kulturell mångfald, konstnärlig frihet och konstnärlig kvalitet.
- Värna det mänskliga konstnärliga uttrycket och skapandet, som en grund för yttrandefrihet och demokrati.
- Adressera frågan om hur samhället bäst motverkar den ökande mängden desinformation som sprids med hjälp av AI-utvecklingen.
- Samordna en kommande AI-strategi med regeringens strategi för företag inom kulturella och kreativa branscher (KKB-strategin) samt med det pågående arbetet i regeringens immaterialrättsgrupp och med en eventuellt kommande nationell immaterialrättsstrategi.

För KLYS

Ulrica Källén
Verksamhetschef KLYS

Fransesca Quartey
Ordförande KLYS